

OKTATÁS ÉS
MUNKAERŐPIACI ÉRVÉNYESÜLÉS

Munkatudományi kutatások

1112 Budapest Budaörsi út 45.
H-1502 Budapest Pf. 262
Tel.: (36-1) 309-2650
Fax: (36-1) 319-3136

A Magyar Tudományos Akadémia makro- és mikroökonómiai kutatási kapacitásait koncentráló Közgazdaságtudományi Kutatóközpont feladata olyan nemzetközi színvonalú közgazdasági alapkutatások és az ezekhez kapcsolódó alkalmazott kutatások végzése, amelyeket a gazdaságpolitika és az egyetemi oktatás is hasznosíthat. Munkájának súlypontjait a makroökonómia, a közjavak és intézmények gazdaságtana, a humán erőforrások gazdaságtana, a matematikai közgazdaságtan, a mikroökonómia és az ipargazdaságtan területére sorolható kutatások képezik, kiegészítve más ágazati gazdaságtani és elmélettörténeti kutatásokkal.

Igazgató: Koltay Jenő
Igazgatóhelyettes: Fazekas Károly
Halpern László

Az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpontjának kiadványai:

Tanulmány sorozatok:

Műhelytanulmányok-Discussion Papers

**Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek - Budapest Working Papers
on the Labour Market**

(a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
Emberi Erőforrások Tanszékével közösen)

Elemzések a rejtett gazdaság magyarországi szerepéről
(a Társadalomkutatási Intézettel közösen)

Könyvsorozatok:

Munkaerőpiaci Tükör - Évkönyvek

Munkatudományi kutatások

(az MTA Munkatudományi Bizottságával közösen rendezett
konferenciák alapján készült, tematikus kötetek)

OKTATÁS ÉS MUNKAERŐPIACI ÉRVÉNYESÜLÉS

SZERKESZTETTE:

SEMJÉN ANDRÁS

MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont

Budapest, 2001

A kötetben közzétett tanulmányok alapjául szolgáló előadások az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpontja és az MTA Munkatudományi Bizottsága

Oktatás és munkaerőpiaci érvényesülés

c. szakmai konferenciáján hangzottak el.

A konferencia helye: Szirák, Hotel Kastély

A konferencia ideje: 2000. november 23–24.

A konferencia támogatói: „Közösen a jövő munkahelyeiért” Alapítvány
MOL – Magyar Gáz- és Olajipari Részvénytársaság

A kötet megjelenését támogatta az Oktatási Minisztérium

© MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, 2001.

Munkatudományi kutatások

ISSN 1587-8104

ISBN 963 9321 30 3

Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont
Budapest, 2001.

Felelős kiadó: Koltay Jenő. Tördelőszerkesztő: Márkusné Hubai Erzsébet

TARTALOM

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

KÉPZETTSÉG, FOGLALKOZTATÁS, BÉR

1. A gazdasági átalakulás két szakasza és az emberi tőke átértékelődése Magyarországon, 1986–1999: A bérszerkezet átalakulása	13
Írta: Kertesi Gábor és Köllő János	
1. A relatív bérek alakulása	17
2. Az átértékelődés keretei: munkahelyrombolás és munkahelyteremtés	24
3. A relatív termelékenység becslése	27
4. Következtetések	34
Hivatkozások	47
2. Fiatal szakmunkások a munkapiacra	49
Írta: Liskó Ilona	
1. Munkapiaci helyzet	51
2. Munkahelyek	60
3. Továbbtanulás	66
3. Pályakezdő diplomások a munkaerőpiacon	73
Írta: Galasi Péter, Timár János és Varga Júlia	
1. Iskolai életpálya	77
2. Munkaerőpiaci státusz	78
3. Képzettség és munkaerőpiaci illeszkedés	80
4. Képzettség és kereset	84
Hivatkozások	89
KIHÍVÁSOK: EXPANZIÓ, OKTATÁSI EGYENLŐTLENSÉG, ELKÜLÖNÍTÉS	
4. A középfokú oktatás expanziója: problémák és perspektívák	91
Írta: Halász Gábor	
1. Az expanzió fogalma	93
2. A 90-es évek expanziós folyamatainak mutatói	94
3. Az expanziót befolyásoló tényezők	101
4. Az expanziót kísérő strukturális változások	103
5. A következő évtized várható folyamatai	105
6. Az expanzió menedzselésének politikája	108
7. Konklúzió	110
Hivatkozások	111

5. A közoktatás-finanszírozási rendszer hatása az oktatás egyenlőségére, 1990–1997	113
Írta: Varga Júlia	
1. Egyenlőség, egyenlősítés	115
2. Az adatok	118
3. A közoktatás finanszírozási rendszere Magyarországon	120
4. Kiadási egyenlőtlenségek, 1991–1997	125
5. Pénzügyi semlegesség: a támogatások hatása az önkormányzati ráfordításokra	136
6. Következtetések	141
Hivatkozások	143
6. Elkülönítés és következményei a cigány gyerekek általános iskolai oktatásában	145
Írta: Havas Gábor	
1. Kitérés pont: az iskola	148
2. Hova járnak iskolába a cigány gyerekek?	152
3. Lakóhely és iskola	155
4. Az iskolák közötti szelekció – a nem cigány gyerekek iskolai elvándorlása	163
5. Az iskolán belüli szelekció	169
VÁLASZKÍSÉRLETEK, REFORMTERVEK	
7. Oktatási reformterv a tanulási problémákkal küszködő, hátrányos családi háttérű gyermekek megsegítésére az alapfokú oktatásban	179
Írta: Kertesi Gábor	
1. A 21. század egyik legnagyobb kihívása: a munkaerőpiacon versenyképtelen rétegek társadalmi integrációjának problémája	181
2. A magyar lakosság iskolázottsági szintje: mítoszok és valóság	183
3. Hogyan lehet ezen változtatni? Szempontok és előzetes megfontolások	185
4. Egy reformelképzelés vázlata	189
Hivatkozások	198

8. Az államilag finanszírozott felsőoktatási férőhelyek elosztása: bürokratikus koordináció versus kvázipiaci allokációs modell	199
Írta: Semjén András	
1. Jogi keretek	201
2. A bürokratikus koordináció működése a gyakorlatban. Esettanulmány: a 2000. évi keretszámok meghatározása	204
3. Kvázipiaci modell az államilag finanszírozott férőhelyek elosztására	217
Hivatkozások	224

ELŐSZÓ

A magyar munkaerőpiac a rendszerváltás óta számos jelentős változáson ment keresztül. Megváltoztak a munkáltatók emberi erőforrással kapcsolatos elvárásai és attitűdjei, a magasabb képzettség irányába tolódott el a munkaerő-kereslet szerkezete. Elsősorban a munkaerőpiacra újonnan belépők esetében határozottan felértékelődött a tudás, a képzettség anyagi elismerése, a korábbi oktatási karrier bér-meghatározódásban betöltött szerepe. A piacgazdasági átalakulás után jelentősen visszaesett a foglalkoztatás, megjelent és a kezdeti gyors felfutás és azt követő csökkenés után meglehetősen magas szinten stabilizálódott a tömeges munkanélküliség, jelentősen megnöttek a bérkülönbségek, nagymértékben átalakultak a kor-kereseti görbék, stb.

A fenti munkaerőpiaci jelenségek többségének háttérben fontos magyarázó tényezőként az oktatás húzódik meg. Szinte közhelyszámba megy, hogy az oktatási pályafutás, az iskolai végzettség ma már hazánkban is a munkaerőpiaci érvényesülés mind fontosabb meghatározója. A részletesebb munkatudományi vizsgálódások az utóbbi években azonban sok, a közhelyeken messze túlmutató, sokszor már-már meghökkentő részletét is feltárták annak, ahogy a valóságban az oktatás jelzett felértékelődése zajlik.

Épp ezért jelentős várakozás előzte meg az MTA Munkatudományi Bizottságának és az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpontjának 2000. novemberi, sziráki konferenciáját, ahol a résztvevőknek több nézőpontból (a közgazdaságtan, a szociológia, az oktatáskutatás megközelítéseit egyaránt alkalmazva, felhasználva) is lehetősége volt a témával kapcsolatos legfrissebb kutatási eredmények alapos megismerésére és megvitatására. A konferencia szakmai programjának kialakítása, a témák és az előadók kiválasztása eredetileg *Kertesi Gábor* és jómagam feladata volt. Gábor azonban önként magára vállalta – és mielőtt még felocsúdtam volna, már el is végezte – e közösnek induló munka orozslánrészét, méghozzá kiválóan: tevékenységével alapvetően meghatározta a konferencia arculatát és színvonalát, megkönnyítve a kötet

összeállítását, amiért ezúton is szeretnék neki köszönetet mondani.

Azt hiszem, túlzás nélkül állítható, hogy a konferencia programja széles horizontú és izgalmas volt: a résztvevőknek módja nyílt az oktatás foglalkoztatásra és bérekre gyakorolt hatásainak sokoldalú elemzésére, megismerkedhettek a munka világába történő átmenet egyes problémáival, friss empirikus vizsgálatok alapján egyes pályakezdő csoportok (fiatal szakmunkások és diplomások) munkaerőpiaci beilleszkedésével. Képet kaptak az elmúlt évtized egyes, a munkaerőpiac és a társadalmi fejlődés egésze szempontjából egyaránt nagy jelentőséggel bíró oktatási folyamatairól (középfokú expanzió, bizonyos oktatási egyenlőtlenségek fokozódása a finanszírozási rendszer hatására, illetve a roma gyerekek fokozódó iskolai szegregációja). Megismerkedhettek kormányzati érdeklődésre is joggal számot tartó változtatási javaslatokkal, reformkoncepciókkal, tervekkel is, melyek a munkaerőpiac szempontjából fontos oktatási problémák megoldási irányát és technikáját keresik. Így pl. találkozhattak egy olyan, a felvételi és finanszírozási rendszer átalakítására vonatkozó javaslattal, amely a felsőoktatási férőhelyek szerkezetét a mainál gyorsabban és zökkenőmentesebben igazíthatná a jelentkezők és a munkaerőpiac igényeinek megfelelően, illetve egy, a tanulási nehézségekkel küzdő, hátrányos szocio-kulturális helyzetű családokból származó gyermekek tényleges felzárkóztatását, és ezen keresztül a hátrányos helyzetű roma kisebbség sikeresebb társadalmi integrációját megalapozó javaslattal is.

A jelen kötet írásai a sziráki konferencia előadásain¹ alapulnak, és jól reprezentálják az ott történteket. A kötet szerzőinek (valamennyien a konferencia résztvevői, előadói) módjuk volt beépíteni írásaikba az ottani vita esetleges tanulságait, és a konferencia-előadás szűkre szabott idejénél bővebb terjedelemben fejthették ki mondandójukat. Abban a reményben ajánlom a téma iránt érdeklődő olvasók figyelmébe kötetünket, hogy az itt közölt eredmények és javaslatok (melyek jó része más változatban szakfolyóiratokban megjelent már) így összegyűjtve sajátos fénytörésbe kerülnek, együtt jóval komplexebb képet adnak, tovább-

¹ Kertesi Gábor és Varga Júlia az oktatás és a foglalkoztatás kapcsolatát vizsgáló közös kutatásairól beszámoló előadásának sajnós a kötet lezárásáig nem készült el végleges írásos változata, így ezt legnagyobb sajnálatunkra nélkülöznünk kellett a kötet összeállításakor. A szerzők tájékoztatása szerint azonban ennek az előadásnak az anyaga is hamarosan megjelenik, méghozzá jelentősen kibővítve: a várhatóan 2002. tavaszán a Közgazdasági Szemleiben megjelenő tanulmány bizonyára jól illeszkedik majd a kötetben közzétett írásokhoz, és tovább árnyalhatja a belőlük kirajzolódó képet, így kötetünk olvasóinak figyelmébe ajánlom.

gondolásra érdemesek és ösztönzően hatnak majd a téma további kutatására. A kötetben közölt írások emellett a felsőoktatásban is jól használhatóak lehetnek, és segíthetik a szféra iránt érdeklődő, a munkaerőpiaci és oktatási politikák alakításban részt vevő szakemberek munkáját is.

A szerkesztő

